

Artikkeli

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Temporaalisesti, kriittisesti, tunteikkaasti

Seniorit medioita kuvailemassa ja arvioimassa

Senioreiden medialukutaitoja koskeva tutkimus on viime vuosina lisääntynyt. Aiempi tutkimus on kuitenkin ongelma- ja vajakeskeistä, eikä se ole riittävästi huomioonnut senioreiden taitoja kriittisesti arvioida medioita. Artikkelin vastaus tähän tutkimustiedon tarpeeseen, ja siinä tarkastellaan voimavaranäkökulmasta, kuinka seniorit kuvailevat ja arvioivat medioita ja mediasisältöjä. Tutkimusaineistona on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa yhteistyössä järjestettyyn kirjoitustapahtumaan osallistuneen 54 seniorin (65–91-vuotiaat) kirjoitukset, jotka sisälsivät sekä kuvauksen yhdestä mediapäivästä että mediasta osana kirjoittajan elämänhistoriaa. Kirjoituksia analysoitiin medialukutaidon jäsenyyksiä hyödyntäen sen suhteen, miten niissä arvioitiin medioiden ja mediasisältöjen painottuneisuutta, valikoituneisuutta, näkökulmaisuutta, laatua, luotettavuutta ja henkilökohtaista merkitystä. Tutkimuksen päätulos on, että tutkimukseen osallistuneet seniorit kuvailevat ja arvioivat medioita ja niiden sisältöjä temporaalisesti, kriittisesti ja tunteikkaasti. Tutkimuksen merkittävin uusi tulos on senioreiden medialukutaidon temporaalisuus, jolla tarkoitetaan, että seniorit kuvailevat ja arvioivat nykymedioita ajallisesta näkökulmasta, vertaamalla niitä menneisyyden medioihin ja mediasisältöihin. Temporaalisuuden käsite tekee ymmärrettäväksi sen, miksi esimerkiksi joidenkin nykyisten radio- ja TV-toimittajien puheviestintä näyttyy osalle senioreita ”läpätöksenä”.

AVAINSANAT: medialukutaito, seniori, mediapäiväkirja, mediaelämäkerta, temporaalisuus

Senioreiden medialukutaitoja ja mediakasvatusta koskeva tutkimus on viime vuosina lisääntynyt, sillä tutkimustiedolle on ollut entistä suurempi yhteiskunnallinen tilaus. Palveluiden, viestinnän ja tiedonvälityksen digitalisaatio sekä globaalit kriisit kuten pandemiat ja sodat haastavat palveluiden kehittäjiä ja niitä käyttäviä senioreita: molemmat tarvitsevat entistä monipuolisempia medialukutaitoja. Viime aikoina on korostettu erityisesti tarvetta osata tunnistaa dis- ja misinformaatiota, kuten esimerkiksi valeuutisia (Ofcom 2023; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019; Walthers ja Watters 2017).

Digitaalisten teknologioiden ja medioiden käytön tutkimuksessa ikäihmisillä (*older people*) tarkoitetaan tyypillisimmin 65-vuotiaita ja sitä vanhempia henkilöitä (Hunsaker ja Hargittai

2018). Nojaudun artikkelissani tähän määritelmään. Lähtökohtanani on, että vaikka ikäihmiset käyttävät digitaalisia teknologioita ja medioita keskimäärin useilta osin eri tavoin kuin nuoremmat ikäluokat, on ikäihmisten välillä myös huomattavia eroja (ks. Rasi 2021; Rasi-Heikkinen 2022a). Tutkimuskirjallisuudessa 65-vuotiaista tai sitä vanhemmista käytetään moninaisia termejä, joista käytän tässä artikkelissa pääosin termiä ”seniori”, jota suomalaiset ikäihmiset itse pitivät parhaana vaihtoehtona (ks. Saarenheimo ym. 2014).

Seniorien medialukutaitojen, mediankäytön ja mediakulttuurien tutkimus on edelleen selvästi vähäisempää kuin nuorempien sukupolvien vastaava (Hakkarainen ym. 2009; Kivimäki 2017; Rasi 2021; Rasi-Heikkinen 2022a; Suoranta 2006). Jo lähes 20 vuotta sitten Juha Suoranta (2006, 211) totesi, että ”aikuskasvatuksen teoriassa ja tutkimuksessa näyttää olevan aikuisten mediakasvatuksen mentävä aukko”. Tarkastelimme tutkimusryhmässani (Hakkarainen ym. 2009), miten suomalainen mediakasvatuskirjallisuus esitti ikäihmiset 2000-luvun ensimmäisellä kymmeneksellä. Tuloksemme oli, että ikäihmisten representaatio mediakasvatustutkimuksen kohteena oli ohut. Sanna Kivimäki (2017, 65) on puolestaan todennut, että suomalaisen mediatutkimuksen voidaan jo katsoa ”tuottavan ikäsyryntää ja kannattelevan nuoruutta ihannoivaa kulttuuria kiinnostumalla enimmäkseen lapsista, nuorista ja korkeintaan keski-ikäisistä.”

Suhteessa medialukutaidon paljon käytettyyn kolmiosisaiseen jäsenyykseen (Aufderheide 1993; ks. myös Ptaszek 2019) senioreiden medialukutaitojen tutkimus on painottunut senioreiden pääsyyn medioiden äärelle ja taitoihin käyttää niitä (*access*). Vähemmälle huomiolle on jäänyt medioiden ja mediasisältöjen kriittinen analysointi ja arviointi (*analysis*) sekä tuottaminen (*production*) (ks. myös Rasi 2021; Rasi ym. 2021; Rasi-Heikkinen 2022a). Vastaan tähän tutkimustiedon tarpeeseen ja tarkastelen artikkelissani sitä, kuinka tutkimukseen osallistuneet seniorit kuvailevat ja arvioivat medioita sekä niiden välittämiä sisältöjä ja palveluja.

Senioreiden medialukutaitoihin kohdistuva aiempi tutkimus on ongelma- ja vajekesteistä. Tällä tarkoitan sitä, että tutkimus on keskittynyt senioreiden osaamisvajaisiin ja taitojen riittämättömyyteen digitaalisten medioiden lukutaidoissa (ks. myös Cornér 2020; Oh 2023). Tutkijat ovat esimerkiksi esittäneet, että seniorit ovat erityisen alttiita valeutisille (Brashier ja Schacter 2020; Jo ym. 2022). Niin julkisessa keskustelussa kuin tutkimuksessa on nähty senioreiden osaamisvajeet yhteiskunnallisena, ratkaisua vaativana ongelmana. Keskittyminen osaamisvajaisiin vastuuttaa seniorit itsensä heidän vaikeuksistaan hyödyntää digitaalisia palveluja ja sisältöjä (ks. Anderson ym. 2016) sen sijaan, että huomio kiinnitettäisiin yhtä lailla tarpeeseen rakentaa senioreille saavutettavampia, käyttäjäystävällisempiä ja ymmärrettävämpiä digitaalisia palveluita ja sisältöjä.

Suomalaista mediajulkisuutta on sävyttänyt huoli senioreiden taidoista saavuttaa ja käyttää digitaalisia medioita. Sanomalehdissä on hyödynnetty dramaattisiakin vertauskuvia ikäihmisten asemasta digitalisoituneessa yhteiskunnassa: heitä on kuvattu esimerkiksi ”Digi-Jumalan selän takana olevina”, ”fossiileina”, ”viimeisen käyttöpäivän ohittaneina”, ”ongelmakansalaisina” ja ”veneestä pudonneina” (Rasi 2022; 2021; Rasi-Heikkinen 2022a; 2022b) Myös kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on tuotu esiin, että tutkijat ja uutismediat turvautuvat tyypillisesti osaamattomuuden retoriikkaan kuvatessaan senioreiden digitaalisia medialukutaitoja (Oh 2023). Tasapainottaakseni vallitsevaa ongelma- ja vajekesteistä keskustelua, tarkastelen tässä artikkelissa senioreiden medialukutaitoja voimavaranäkökulmasta, jota avaan seuraavaksi.

Voimavarakeskeinen näkökulma senioreiden medialukutaitoihin

Näkökulmavalintani on saanut vaikutteita sosiaaligerontologiasta, kasvatuserontologiasta ja gerontologisesta sosiaalityöstä, joissa kaikissa ikäihmisten moninaisuus, ikääntymisen myönteiset ulottuvuudet sekä vanhuuteen liittyvät voimavarat otetaan tutkimuksen keskiöön (Dannefer ja Settersten 2010; Gergen ja Gergen 2003; Koskinen 2004; Lamb ym. 2009; Nelson-Becker ym. 2020). Voimavarakeskeisyydellä senioreiden medialukutaitojen tutkimuksessa tarkoitan sitä, että huomiota kohdistetaan osaamisvajeiden rinnalla olemassa olevaan osaamiseen, vahvuuksiin, mediankäyttöön sekä mediapreferensseihin (ks. myös Cornér 2020).

Medialukutaidon käsitteen käyttäminen digitaalisiin lukutaitoihin viittaavien käsitteiden sijasta on voimavaranäkökulmasta varsin perusteltua, sillä medialukutaidon käsite kattaa sekä perinteiset että digitaaliset mediat (Aufderheide 1993). Sekä Suomessa että kansainvälisesti 65-vuotiaat ja sitä vanhemmat ovat keskimäärin mediankäytön traditionalisteja, joskin heidän mediankäytössään on paljon vaihtelua (Nimrod 2017; Suomen virallinen tilasto). Vaikka seniorit Suomessa eivät käytä sosiaalista mediaa yhtä aktiivisesti ja laaja-alaisesti kuin nuoremmat ikäryhmät (emt.), he seuraavat aktiivisesti perinteisempiä medioita, kuten painettuja sanoma- ja aikakauslehtiä, radiota ja TV:tä (Media-alan tutkimussäätiö 2023; Saarenmaa 2020). COVID-19 pandemian aikana 66–89-vuotiaat Suomessa ja muualla lisäsivät jonkin verran sosiaalisen median käyttöään sekä verkkolehtien ja televisioyhtiöiden uutisvivujen seuraamista (Newman ym. 2020; Nimrod 2021; Pew Research Center 2021; Tilastokeskus 2020).

Oxfordin yliopiston Reuters-instituutin Digital News Report -tutkimuksessa (ks. Media-alan tutkimussäätiö 2023) selvitetään vuosittain uutisten seuraamista erityisesti verkkomediaista. Vuonna 2023 tutkimukseen osallistui 46 maata Suomi mukaan lukien, ja vastaajat koottiin ja aineisto painotettiin niin, että tulokset edustavat kunkin maan 18 vuotta täyttäneitä väestöä iän, sukupuolen ja asuinalueen suhteen. Merkille pantavaa on, että kaikilla vastaajilla oli internet-yhteys. Tämä aiheuttaa rajoituksia siihen, missä määrin tulokset voidaan yleistää vanhempiin ikäluokkiin, joiden keskuudessa internetiä käyttämättömien osuus on nuorempia ikäluokkia suurempi. Suomea koskevat tulokset kuitenkin kertovat eroista eri ikäryhmien välillä. Yli 65-vuotiaat seuraavat tyypillisemmin uutisia televisiosta. 18–24-vuotiaista kolmasosa ilmoittaa sosiaalisen median pääasialliseksi uutislähteekseen, kun vastaava luku yli 65-vuotiailla on vain kaksi prosenttia. Verkon, mukaan lukien sosiaalisen median, pääasialliseksi uutislähteekseen nimeää 84 prosenttia 18–24-vuotiaista ja 29 prosenttia yli 65-vuotiaista. Kyselyn vanhin ikäryhmä eli yli 65-vuotiaat eroavat nuoremmista ikäryhmistä myös siinä, että he ilmoittavat painetut lehdet ja radion nuorempiaan useammin pääasialliseksi uutislähteekseen.

Tässä artikkelissa tarkastelen senioreiden medialukutaitoja suhteessa niihin medioihin, joita he arjessaan käyttävät ja jotka ovat heille *merkityksellisiä* – olivatpa ne sitten perinteisiä tai uudempia medioita. Ymmärrän heidän medialukutaitonsa *mediarepertuaarien* näkökulmasta eli toisin sanoen näen, että he yhdistävät arjessaan digitaalisten ja perinteisten medioiden käyttöä ja seuraamista yksilöllisiksi repertuaareiksi (Giskov ja Deuze 2018). Media-repertuaarin käsite suuntaa huomion yksilön mediankäytön kokonaisuuteen ja siihen, kuinka perinteisen ja uuden median käyttö ovat suhteessa toisiinsa (Carenzio ym. 2021; 2022; Givskov ja Deuze 2018; Hasebrink ja Domeyer 2012; Nimrod 2017).

Voimavarakeskeinen näkökulma pitää lisäksi sisällään senioreiden medialukutaitojen tarkastelun osana heidän *elämänsä*, jossa perinteisillä medioilla on ollut merkittävä rooli ja digitaaliset mediat ovat vasta uudempiä tulokkaita (Givskov ja Deuze 2018; Haddon 2000; Rasi ja Kilpeläinen 2015; Taipale ym. 2018). Torsten Naab ja Christian Schwartzenegger (2017) korostavat elämänsä näkökulmaa: kronologisesti eri-ikäisten ihmisten aiemmat media-kokemukset, mediankäyttö sekä elämänsä vaiheet ovat keskeisiä selittäjiä pyrittäessä ymmärtämään heidän nykyistä mediankäyttöään. He toteavat (emt., 94), että ”ikäntyneiden aikuisten mediankäyttöä tulee tarkastella heidän mediaelämänsä kerroistaan ja niihin liittyvistä muutoksista käsin pikemmin kuin ikäluokituksista käsin.”

Yhteiskunnan rakenteet tuottavat yksilöiden elämänsä mahdollisuuksia ja toisaalta myös rajoitteita, kuten Jyrki Jyrkämä (2008, 193) kirjoittaa: ”Ihmisen elämänsä rakenteet ovat implisiittisesti läsnä menneessä, nykyisessä ja tulevassa elämässä: ihminen ei elä yhteiskunnallisessa tyhjiössä”. Elämänsä näkökulman soveltaminen senioreiden medialukutaitoihin tarkoittaa esimerkiksi, että senioreiden kohtaamat mediat sekä mahdollisuudet kehittää medialukutaitojaan ovat historiallisesti ja kulttuurisesti rakentuneita, ja eroavat osin nuorempien ikäluokkien vastaavista. Huomionarvioista on kuitenkin, että senioreiden yksilölliset elämänsäkokemukset nekin rakentavat elämänsä kulkua ja tuottavat siihen sekä mahdollisuuksia että rajoitteita.

Voimavarakeskeinen näkökulma tarkoittaa tässä tutkimuksessa myös median *myönteisten tunnevaikutusten* esiintuomista. Medioituneissa yhteiskunnissa yksilöiden mediasuhteet ovat keskeinen mediakasvatuksen kysymys (Kupiainen 2009) ja tunteet mediasuhteiden keskeinen ulottuvuus (Hakkarainen 2009). Mediankäytön, mediakulttuurien ja medialukutaitojen tutkimus on kohdistunut myös tunteisiin (tai emootioihin) (esim. Döveling ym. 2011), ja erityisesti median tunnevaikutuksia lapsiin ja nuoriin on tutkittu vuosikymmeniä (ks. Salokoski ja Mustonen 2007).

Voimavarakeskeinen näkökulma tarkoittaa artikkelissani medialukutaitoa *situationaalisenä* taitona, jolloin tutkimuksen lähtökohtana on selvittää millaiset lukutaidot ovat tutkittaville henkilöille ”tässä paikallis-ajallis-kulttuurisessa kontekstissa merkittäviä” (Mertala 2017, sivunumeroinen). Medialukutaidon ymmärtäminen situationaalisenä taitona sopii hyvin senioreiden taitojen tarkasteluun ja tekee niille oikeutta. Senioreiden mediankäyttö, mediakulttuurit ja mediapreferenssit poikkeavat osin nuorempien vastaavista, joten kysymys siitä millaiset taidot ovat *juuri heille* merkityksellisiä, on ensiarvoisen tärkeä (ks. myös Rasi ja Taipale 2021). Lähtökohtanani on ajatus siitä, että kun tarkastellaan senioreille *merkityksellisiä ja tyypillisiä medioita*, osaaminen näyttäytyy eri valossa kuin jos tarkastellaan heidän medialukutaitojaan koskien vain uusia medioita.

Kriittinen arviointi medialukutaidon ulottuvuutena

Suhteessa medialukutaidon paljon käytettyihin kolmeen ulottuvuuteen eli pääsyyn medioiden äärelle ja taitoihin käyttää niitä (*access*), medioiden kriittiseen analysointiin ja arviointiin (*analysis*) sekä mediasisältöjen tuottamiseen (*production*) (ks. Aufderheide 1993), keskityn tässä artikkelissa kriittistä analysointia ja arviointia koskevaan ulottuvuuteen. Kysyn tutkimukses-

sani: Miten seniorit kuvailevat ja arvioivat medioiden sekä niiden välittämien sisältöjen ja palveluiden

- luotettavuutta ja oikeellisuutta,
- painottuneisuutta,
- näkökulmaisuuksi eli taustalla olevia arvoja, näkökulmia ja tarkoituksiperiä,
- laatua,
- vaikutuksia, seurauksia, merkityksiä (ml. henkilökohtaisia) ja riskejä,
- yhteiskunnallisia, sosiaalisia, taloudellisia, historiallisia konteksteja sekä
- medioiden toimintalogiikkoja (Aufderheide 1993; Buckingham 2013; 2019; Herkman 2005; 2007; Hobbs 2010)?

Seuraavaksi esittelen edellä mainittuja medialukutaidon ulottuvuuksia tarkastelevia aiempia empirisiä tutkimuksia, jotka ovat kohdistuneet senioreihin.

Medioiden välittämän informaation *luotettavuuden* ja *oikeellisuuden* arvioinnin osalta Britannian televalvontaviranomainen Ofcom on pitkään kartoittanut vuosittain yli 16-vuotiaiden, mukaan lukien yli 65-vuotiaiden, mediankäyttöä sekä siihen liittyviä asenteita ja osaamista. Ofcomin tuoreessa tutkimuksessa (2023) ilmeni, että 73 prosenttia yli 65-vuotiaista vastaajista arvioi luottavansa taitoonsa erottaa sähköpostiinsa saapuvat huijausviestit ja myös osoitti osaamisensa käytännössä tutkimukseen sisältyneessä testiosiossa. Tutkittaessa yli 65-vuotiaiden kykyä tunnistaa hakukonemainontaa 49 prosenttia vastaajista luotti taitoihinsa ja testattaessa myös osoitti taitonsa. Verkossa julkaistun informaation paikkansapitävyyden osalta 80 prosenttia tutkituista yli 65-vuotiaista briteistä kertoi pohtivansa asiaa verkossa asioidessaan. Huomionarvoista on, että eri ikäluokkien välillä ei ilmennyt suuria eroja edellä mainituissa medialukutaidon ulottuvuuksissa.

Suomessa on tehty joitakin tutkimuksia, joissa käsitellään senioreiden taitoja arvioida kriittisesti medioita ja niiden sisältöjä. Johanna Eronen, Leena Paakkari, Erja Portegijs, Milla Saajanaho ja Taina Rantanen (2019) tutkivat 75-vuotiaiden (N=292) terveyden lukutaitoja, ja tutkimuksessa tarkasteltiin myös vastaajien taitoja ymmärtää ja arvioida mediassa julkaistua terveyttä koskevaa informaatiota. Yli puolet vastaajista arvioi, että mediassa julkaistujen terveystietojen koskevan tiedon luotettavuuden arvioiminen on vaikeaa. Samoin yli puolet vastaajista piti joko melko tai erittäin vaikeana johtopäätösten tekemisen mediassa julkaistun tiedon pohjalta siitä, miten sairauksilta voi suojautua. Tutkimus ei kuitenkaan tehnyt eroa perinteisten ja digitaalisten medioiden välillä.

Tilastokeskus (2021) on vuodesta 2021 alkaen kartoittanut, kuinka suuri osa suomalaisista 16–89-vuotiaista kertoo kohdanneensa väärää tai epäilyttävää tietoa uutisvälineillä tai sosiaalisessa mediassa. Lisäksi on tarkasteltu sitä, kuinka suuri osa on tarkastanut tällaisten sisältöjen todenperäisyyttä ja mitä keinoja he ovat soveltaneet. Tulosten mukaan 65–89-vuotiaat kertovat kohdanneensa väärää tai epäilyttävää tietoa selvästi nuorempia ikäluokkia vähemmän: 16–24-vuotiaiden joukossa osuus on 84 prosenttia ja vastaavasti 65–74-vuotiaiden joukossa 46 prosenttia ja 75–89-vuotiaiden joukossa 21 prosenttia. Myös väärän tai epäilyttävän tiedon tarkistaminen oli harvinaisempaa senioreiden keskuudessa: 75–89-vuotiaista viisi prosenttia kertoo tehneensä tarkistustyötä, kun vastaava luku on 16–24-vuotiaiden joukossa 54 prosenttia. Erot selittyvät osittain sillä, että seniorit käyttävät nuorempiaan vähemmän sosiaalista mediaa.

Eläkeliitto (2021) kartoitti ikääntyvien kriittisiä medialukutaitoja toteuttamalla kyselyn yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin työntekijöille (N=118), jotka kohtaavat työssään ikääntyviä (65+ vuotta) asiakkaita. Tulosten mukaan 90 prosenttia kyselyyn vastanneista oli kohdannut työssään ikääntyviä, joilla oli puutteita taidoissa tulkita ja arvioida mediasisältöjä. Puutteet ilmenivät esimerkiksi ”terveyshuuhaan”, tietojenkalastelun, erilaisten huijausten tai huijausyritysten kohteeksi joutumisena. Kartoituksen mukaan erityisesti yksityisellä ja kolmannella sektorilla työskentelevät ovat usein huolissaan ikääntyvien kriittisen medialukutaidon puutteesta. Lisäksi yksityisen sektorin työntekijät kertoivat kokeneensa, että ikääntyvät ovat muita ikäryhmiä alttiimpia informaatiovaikuttamiselle. Huijatuksi tulleita ikääntyneitä oli kohdattu yksityisellä ja kolmannella sektorilla jonkin verran, julkisella sektorilla ei juurikaan.

Oxfordin yliopiston Reuters-instituutin Digital News Report -tutkimus (ks. Media-alan tutkimussäätiö 2023) osoitti, että Suomessa luottamus uutisiin on ollut muita tutkittuja maita vahvempaa ennen koronakriisiä ja myös sen jälkeen. Tutkimuksessa luottamusta selitetään suomalaisten yleisellä instituutioihin kohdistuvalla luottamuksella, toimittajakunnan vahvalla ammatillisella osaamisella ja suurten medioiden poliittisella sitoutumattomuudella. Toisaalta Digital News Report-tutkimuksessa tuodaan esiin, että suomalaiset ovat aiemmissa tutkimuksissa myös ilmaisseet huolensa uutisten luotettavuudesta ja siitä, että ovat kohdanneet virheellisiä yksinkertaistavia tai harhaanjohtavia uutisia. Suomessa Yleisradion uutisiin luotetaan kaikkein eniten, ja Yleisradion uutistarjontaa seurataan laajasti televisiossa, radiossa ja verkossa.

Verkossa julkaistujen valeuutisten tunnistamista on käsitelty useissa kansainvälisissä tutkimuksissa ja osa niistä käsittelee senioreita (ks. Brashier ja Schacter 2020; Guess ym. 2019). Yhdysvaltalaiset Andrew Guess, Jonathan Nagler ja Joshua Tucker (2019) tutkivat kuinka usein eri-ikäiset yhdysvaltalaiset jakoivat valeuutisia Facebookissa vuoden 2016 presidentinvaalikampanjan aikana. Valeuutisten jakaminen ei ollut kovinkaan yleistä, mutta ikääntyneet ihmiset jakoivat valeuutisia huomattavasti nuorempia ikäluokkia useammin. Näistä tuloksista ei voi kuitenkaan suoraan vetää johtopäätöksiä suomalaisten seniorien mahdollisesta valeuutisten jakamisesta eikä Suomesta löydy vastaavia tutkimuksia. Sen sijaan aiemmat tutkimukset osoittavat, että vain 11 prosenttia suomalaisista yli 18-vuotiasta kertoo jakavansa uutisjuttuja sosiaalisessa mediassa (esim. Facebook, Twitter, LinkedIn) (Media-alan tutkimussäätiö 2023). Kansainvälisissä tutkimuksissa on lisäksi havaittu, että vaikka ikäihmiset keskimäärin uskovatkin nuorempia ikäluokkia helpommin misinformaatioon, he eivät juurikaan jaa sitä verkossa (Jo ym. 2022).

Median ja mediasisältöjen arviointiin katson kuuluvan myös niiden *henkilökohtaisen merkityksen* arvioinnin, johon kytkeytyy tunteita. Aiempi tutkimus on osoittanut, että medioihin ja niiden käyttöön tai käyttämättömyyteen kohdistuu ikäihmisillä monenlaisia sekä kielteisiä että myönteisiä tunteita (esim. Hakkarainen ja Hyvönen 2010; Rasi 2021; Rasi-Heikkinen 2022a; Urban 2017; Wilson 2018). Ikäihmisten mediasuhteet sisältävät monia myönteisiä, voimaantumista ja hyvinvointia edistäviä tunteita kuten iloa ja innostuneisuutta (ks. Hakkarainen ja Hyvönen 2010). Tutkimuksessa on käytetty myös käsitettä emotionaalinen kiintymys (*emotional attachment*) kuvaamaan ikäihmisten suhdetta digitaalisiin laitteisiin kuten älypuhelimien, kannettavaan tietokoneeseen, tablettitietokoneeseen tai robottiin (Wilson 2018).

Metodologia

Tutkimusaineisto on kerätty Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Lapin yliopiston ja Helsingin yliopiston keväällä 2021 järjestämässä kirjoitustapahtumassa ”Elämäni mediat ja yksi päivä mediaa”. Pyysimme kaikenikäisiä osallistujia pitämään päiväkirjaa yhdestä mediapäivästään 10.3.2021 sekä kirjoittamaan kokemuksistaan heille tärkeiksi muodostuneiden medioiden parista. Kirjoituskutsussa tarkensimme, että mediallyllä tarkoitamme ”sanoma- ja aikakauslehtiä, kaunokirjallisuutta, pelejä, elokuvia, televisiota, radiota sekä niiden sisältöä perinteisessä ja digitaalisessa muodossa, Internetiä kaikkine sisältöineen, kuten sosiaalista mediaa (esim. Twitter, Facebook, Instagram) ja sovelluksia sekä palveluita.” Kirjoituksen pituutta ei rajattu ja kirjoittajille annettiin seuraavat apukysymykset (vrt. Kytömäki ym. 2003) kirjoittamista varten:

- Mitä seurasit, katsoit, kuuntelit tai luit mediasta, miten viestit mediassa tai käytit mediaa keskiviikkona 10.3.2021?
- Minkälaisia ajatuksia, tunteita ja toimintaa median käyttöösi liittyi tuona päivänä?
- Mikä media on sinulle tärkeä jokapäiväisessä elämässä ja millaista elämä kyseisen median äärellä on ollut? Saat halutessasi kirjoittaa useammastakin mediasta elämäsi ajalta.
- Minkälaisia ajatuksia ja tunteita sinulle tärkeään mediaan tai medioihin on liittynyt vuosien varrella? Mikä kyseisten medioiden ja niiden käytön merkitys on elämässäsi?
- Onko suhteesi sinulle tärkeään mediaan muuttanut ajan kuluessa ja onko digitaalisuus muuttanut käyttämäsi muotoa tai suhtautumistasi siihen?
- Millä tavalla sinun mediasiasi voi yllättää vai voiko se?

Kirjoitustapahtumaan osallistui 81 henkilöä, ja heistä 54 oli 65–91-vuotiaita. Aineistoksi valitsin 65–91-vuotiaiden vastaajien kirjoitukset (N=54). Aineistoksi valittujen kirjoitusten kirjoittajista 49 oli naisia ja viisi miehiä. Ammattinsa ilmoitti yhteensä 39 kirjoittajaa, ja heistä selkeästi suurin osa (N=16) oli toiminut opetustehtävissä ollessaan työelämässä. Kirjoittajissa oli myös media- ja kulttuurialalla (esim. toimittajia, kirjastovirkailijoita, kirjailijoita) ja sosiaali- ja terveysalalla työskennelleitä sekä toimistotyötä tehneitä.

Kirjoituksista lyhyin sisälsi 78 sanaa ja pisin 3 098 sanaa. Osa kirjoituksista käsitteli ainoastaan median käyttöä annettuna esimerkkipäivänä, kun taas toisissa esimerkkipäivää tarkasteltiin osana kirjoittajan elämänhistoriaa. Aineisto sisältää näin ollen sekä *mediapäiväkirjoja* että kertomuksia, joita voidaan pitää *mediaelämäkertoina*. Aineisto voidaan sijoittaa elämäkerrallisen tutkimuksen (esim. O’Neill ym. 2015) ja päiväkirjatutkimuksen (esim. Bartlett ja Milligan 2021) piiriin. Molempia näitä aineistotyyppäjä on aiemmin Suomessa käytetty tutkittaessa mediankäyttöä, mediakulttuureita sekä medialukutaitoja (esim. Hakkarainen ja Vaattovaara 2009; Kotilainen 2001; Kytömäki ym. 2003; Suoranta 2006).

Analysoin osallistujien mediapäiväkirjat ja kertomukset (N=54) sisällönanalyysin keinoin yhdistäen aineisto- ja teorialähtöistä analyysia. Lähtökohtani oli tarkastella senioreiden mediankäyttöä siten kuin se kertomuksissa ilmeni. Myös kirjoituspyyntöön liitetyt apukysymykset oli kohdistettu mediankäyttöön. Analyysi eteni vaiheittain. Aineiston ensiluku oli aineistolähtöistä: kiinnitin huomiota siihen, millaiset teemat luonnehtivat kirjoittajien mediankäyttöä. Havaittiin, että aineistossa näyttivät korostuvan kirjoittajan tunteet, elämänhistoria ja median-

käytön valikoivuus (Rasi-Heikkinen 2022c). Vaikka osallistujia ei ollut pyydetty kuvailun lisäksi erityisesti arvioimaan medioita ja mediasisältöjä, sisälsivät kirjoitukset runsaasti myös arvioivaa puhetta (emt.). Tämä yllätti minut jossain määrin, olinhan valmistautunut tarkastelemaan mediankäytön kuvailuja. Myös vastaaventyypistä, vuonna 2001 kerättyä mediapäiväkirja-aineistoa analysoineen Juha Suorannan (2006, 214–215) keskeinen tulos oli median sisältöjen arvioinnin korostuminen. Hänen mukaansa tutkitut aikuisten mediapäiväkirjat sisälsivät ”melko runsaasti analyttistä ja osin kriittistäkin suhtautumista median sisältöihin, muotoihin ja toimintatapoihin”. Esimerkiksi TV:n katselun osalta hän toteaa katselun laadun olleen ”pikeminkin pohtivaa, valikoivaa ja arvioivaa kuin tapaan perustuvaa ’tuijotusta’”.

Koska senioreista medioiden ja mediasisältöjen arvioijina on vähemmän tutkimustietoa kuin heistä median käyttäjinä, kohdistin analyysin ensimmäisen vaiheen siihen, miten he kuvailevat ja arvioivat medioita sekä niiden sisältöjä (Rasi-Heikkinen 2022c). Analyysi oli teorialähtöistä: hyödynsin siinä medialukutaidon jäsennyksiä (Aufderheide 1993; Buckingham 2013; 2019; Herkman 2005; 2007; Hobbs 2010) sekä gerontologisesta tutkimuksesta tuttuja voimavarakeskeisyyden (esim. Gergen ja Gergen 2003; Koskinen 2004), temporaalisuuden (Dittmann-Kohli ja Westerhof 2000; Dittmann-Kohli ja Jopp 2007) ja elämänkulun näkökulmia (Jyrkämä 2008). Lisäksi hyödynsin analyysissä tunteiden arviointiteorioita (*appraisal theory*) (Parrott 2001). Aineiston koodauksen työkaluna käytin *Atlas.ti*-ohjelmistoa. *Toisessa vaiheessa* tarkistin ensimmäisen vaiheen koodaukseni, yhdistin joitakin luokkia ja muodostin yhdisteistä luokista kolme ydinkategoriaa, jotka luonnehtivat tutkimukseen osallistuneita senioreita medioiden ja mediasisältöjen arvioijina. Seuraavaksi siirryn kuvaamaan tutkimukseni tuloksia.

Senioreiden mediankäyttö ja mediakulttuurit

Tulosluvun aluksi kuvaan lyhyesti sitä, millaista mediankäyttöä ja millaisia mediakulttuureja aineistoon kuuluvilla senioreilla oli. Kuvaukset pohjustavat varsinaisia tuloksia. Vastaajien kirjoituksissa näkyi monipuolisesti medioita, kuten sanoma- ja aikakauslehdet sekä televisio, kaunokirjallisuus, elokuvat ja pelit – niin perinteisessä kuin digitaalisessakin muodossa. Vastaajien mediankäyttö oli siis hyvin samantyyppistä, mitä aiemmissa tutkimuksissa on dokumentoitu (Media-alan tutkimussäätiö 2023; Saarenmaa 2020; Suoranta 2006). Erityisen merkittäväksi mediaksi nousi radio, jota useat kuvasivat pitävänsä päällä taustalla koko päivän. Internet sisältöineen ja palveluineen kuului suuren osan kirjoittajista arkeen, muttei kuitenkaan aivan kaikkien, kuten myös internetin käyttäjätilastot Suomessa osoittavat (Suomen virallinen tilasto). Sosiaalinen media näyttäytyi kertomuksissa hyvänä tapana ylläpitää sosiaalisia suhteita, mutta toisille se oli vieras media (ks. myös Suomen virallinen tilasto). Aineistonkeruu ajoittui ajanjaksoon, jolloin COVID-19 pandemian tartuntatilanne paheni uudelleen ja poikkeusolot ja valmiuslaki otettiin uudelleen käyttöön. Useat kirjoittajat kertoivat, että koronapandemian myötä sosiaalisesta mediasta oli tullut heille merkityksellisempi yhteydenpidon mahdollistava media. Sama ilmiö on nähtävissä myös viestintäteknikan käyttöä koskevista tilastoista (Tilastokeskus 2020).

Vastaajilla oli erilaisia, yksilöllisiä mediarepertuaareja, joissa tyypillisesti yhdistyivät perinteiset ja digitaaliset mediat (ks. myös Carenzio ym. 2021; 2022; Givskov ja Deuze 2018;

Hasebrink ja Domeyer 2012; Nimrod 2017). Yli 20 vuotta sitten kerättiin samantyyppinen päiväkirja-aineisto mediapäivästä 29.11.2001, johon eri-ikäiset (5–83-vuotiaat) suomalaiset (N=1588) osallistuivat (ks. Kytömäki ym. 2003; Suoranta 2006). Myös tuolloin vastaajien media-arki näytti monipuoliselta ja siihen kuului muun muassa eri televisiokanavia, sanomalehtiä, kirjoja ja internet (Suoranta 2006).

Taulukkoon 1 on koottu kaksivaiheisen analyysin avulla tuottamani kategoriat, esimerkit aineistositaateista sekä muodostetut ydinkategoriat. Nimesin ydinkategoriat siten, että ne kuvaavat ikäihmisten tapaa kuvailla ja arvioida medioita sekä mediasisältöjä: *temporaalisesti, kriittisesti ja tunteikkaasti*. Kuvaan nämä kolme ydinkategoriaa seuraavaksi tarkemmin.

Taulukko 1. Kirjoitusaineiston analyysin tuottamat kategoriat.

1. vaiheen kategoriat		Esimerkki aineistositaateista	2. vaiheen kategoriat		Ydinkategoria
Nykysisältöjen arviointi suhteessa menneeseen	Nykysisältöjen arviointi suhteessa menneeseen	”Jutut oli tehty huolella ja ne olivat luotettavia. Nyt on aina mietittävä, olipa media mikä tahansa, että kenen ehdoilla juttu on tehty, toimitettu, kuka sen maksaa ja mikä onkaan tulkinta esimerkiksi tilastoissa”.	Median muutokset oman elämän aikana	Median muutokset oman elämän aikana	Temporaalisesti
Mediasisältöjen painottuneisuuden, valikoituneisuuden arviointi		”Tänäänkään ei ole yhden yhtä näkemystä siitä, miten Mikkelin pitkäaikaista ongelmaa, puolue-ryhmien sisäistä ja keskinäistä toraisuutta voisi ratkaista [– –]”	Tiedon painottuneisuus, valikoituneisuus, näkökulmaisuus, oikeellisuus, luotettavuus ja laatu		Kriittisesti
Tiedon näkökulmaisuuden arviointi		”Keskiviikkona tulee myös Kirkko ja kaupunki. Olen alkanut vierastaa sitä, koska en ymmärrä lehden nykyistä linjaa. Minusta se on vasemiston sosiaalipolitiikkaa, lähes kokonaan vailla perinteistä kirkollisuutta.”			
Tiedon luotettavuuden arviointi		”Erityisesti olen aina arvostanut muitakin Venäjän kirjeenvaihtajia, jotka tuovat maiden sisältä käsin itse koetun oloista ja siinä mielessä luotettavaa tietoa asemamaastaan. Oma ymmärrystäni ne ovat ainakin lisänneet esimerkiksi siitä, miksi Putin on niin suosittu			
Mediasisältöjen laadun arviointi		”YleSuomi -kanavaa kuuntelen joskus, mutta en jaksakaan millään kuunnella nykyistä mallia eli kahden toimittajan jonninjoutavaa keskinäistä lässytystä. Vaihdan heti kanavaa.”			
Mediasisältöjen arviointi ”oppisisältönä”		”Kun lukee Helsingin Sanomia, tietää missä maa ja maailma makaa, ilman lehdestä ammennettua tietoa jää pönttöpääksi!”			
Medioiden oma-kohtaisen merkityksen arviointi		”Radio on siitä niin ihana, kun se on ääntä. Olen korvaihminen, rakastan kuuntelemista. Elokuvat ja televisio ovat liian päällekkäviä”.	Medioiden henkilökohtainen merkitys		

Temporaalisesti

Vastaajien keskuudessa oli yleistä kuvailla ja arvioida nykyisiä medioita ja mediasisältöjä suhteessa aiemmissa elämänvaiheissa käyttämiinsä medioihin (ks. myös Rasi ja Kilpeläinen 2015; Rasi-Heikkinen ja Airola 2023). Gerontologisessa tutkimuksessa aika ymmärretäänkin niin sanotuksi *temporaaliseksi* ulottuvuudeksi (menneisyys–nykyisyys–tulevaisuus), joka vaikuttaa senioreiden tulkintoihin, arvioihin ja valintoihin (Barken 2021; Dittmann-Kohli ja Jopp 2007). Aineiston analyysissä hyödynsin temporaalisuuden ajatusta, sillä näen, että senioreiden aiemat kokemukset erilaisista medioista auttavat ymmärtämään sitä, miksi he arvioivat nykyisiä medioita ja niiden sisältöjä kuten arvioivat (ks. myös Haddon 2000). Kaikki analyysissä muodostamani kategoriat sisälsivät myös arvioivaa puhetta, joka kumpusi vastaajien eletystä elämästä. Tästä syystä taulukossa 1 näkyvät kategoriat ”Nykyisisältöjen arviointi suhteessa menneeseen” sekä ”Median muutokset oman elämän aikana” läpileikkaavat kaikki luodut kategoriat.

Tutkittaessa ikäihmisten ja nuorten arvioita elämästään sekä identiteetistään on havaittu, että ikäihmisten arviot sisältävät selvästi enemmän viittauksia menneeseen elämään ja identiteettiin kuin nuorten arviot, joissa niitä esiintyy vain harvoin (Dittmann-Kohli ja Westerhof 2000). Freya Dittmann-Kohli ja Daniela Jopp (2007) toteavatkin, että ikäihmisten ”temporaalinen minuus” (*temporal self*) eroaa nuorten vastaavasta, sillä se rakentuu vahvemmin menneisyydelle ja moninaisille muistoille. Heidän mukaansa ikäihmisten temporaalisessa minuudessa integroituvat kokemukset menneestä elämästä, nykyinen elämäntilanne sekä odotettavissa oleva tulevaisuus. Temporaalista näkökulmaa soveltavissa tutkimuksissa on havaittu, että ikäihmiset pyrkivät tulkinnoillaan ja toiminnallaan usein rakentamaan jatkuvuutta menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välille (Barken 2021).

Sovellan temporaalisuuden (menneisyys–nykyisyys–tulevaisuus) ajatusta koskemaan myös senioreiden medialukutaitoja, erityisesti heidän tapaansa arvioida ja arvionsa pohjalta valita medioita ja mediasisältöjä osaksi arkeaan. Tutkimukseni keskeisin uusi tulos on, että vastaajien keskuudessa oli verrattain yleistä arvioida nykyhetken medioita *suhteessa* menneen ajan medioihin. Tutkimukseen osallistuneiden medialukutaitojen luonteenomaiseksi prosessiksi tulkitseen temporaalisen eli ajallisen vertailun. Voidaankin sanoa, että heidän medialukutaitojaan luonnehtii *temporaalisuus*.

Todennäköisesti johtuen kirjoitelmien ohjeistuksesta ajallinen vertailu tehtiin pääosin menneen ajan ja nykyhetken välillä – tulevaisuus ei niinkään näyttäytynyt arvioinneissa. Toisinaan nykyhetken mediasisältöjen laatua arvioitiin kielteisesti suhteessa menneen ajan mediasisältöihin. Erityisesti ohjelmien muuttumista äänekkäiksi ja väkivaltaisiksi arvioitiin kielteisesti:

Selma Lagerlöfin Peukaloisen retket villihanhien seurassa -sarjaa muistelen kaiholla. Nykyajan lasten ohjelmat ovat niin äänekkäitä ja räiskyviä, solkenaan vaihtuvia tapahtumia tulvillaan [- -] (Vastaaja 33)

Nykysarjoja ei voi katsoa; niistä karkottaa ihmisen jo traileri, jossa ihmiset puhuvat toisilleen vihaisesti rääkymällä ja pyssyn piippu osoittaa ruudusta suoraan katsojaan. (Vastaaja 36)

Toisinaan vastaajat kuvailivat ja arvioivat nykymedioita ja mediankäyttöään neutraalisti tai myönteisesti suhteessa menneeseen. Esimerkiksi nykyisiä äänikirjoja kiiteltiin painettujen klassikkoteosten ”tuoreuttamisesta” (Vastaaja 25). Elämän aikana lisääntyntä mediankäyttöä kuvailtiin myönteisestä näkökulmasta, samoin kuin sitä, että nykyään voi itse valita TV-ohjelmien katsomisajat:

[Lapsuuden] 10–15 minuutin median seuraamisesta olen siirtynyt näköjään kokopäiväiseksi mediankuluttajaksi. Mutta omasta mielestäni media tukee omaa ajatteluani ja tekemisiäni, ei ole pelkästään ajankulua, vaikka toki enenevästi sitäkin. (Vastaaja 3)

Nykyään katson tv-ohjelmia pöytätietokoneellani. Päivittäin katson ainakin uutisia ja ajan-kohtaisohjelmia, dokumenttejakin. Eniten taidan katsoa rikossarjoja, yleensä Yle Areenan kautta, joka sallii itse valita katseluajat. (Vastaaja 15)

Useat vastaajat kuvailivat lisäksi, miten olivat onnistuneet löytämään nykyisestä media-tarjonnasta poikkeuksia, jotka ilmensivät menneen ajan mediasisältöjen hyviä puolia kuten ”puhdashenkisyyttä”:

Voi mikä ilo onkaan katsoa hyvin tehtyä elokuvaa, sitä iloisuutta ja säteilevää elämänriemua kaikkien niiden monenkirjavien murhajuttujen jälkeen, niiden jotka ovat täyttäneet katseltavien tarjonnan [– –] Tällaisia puhdashenkisiä elokuvia saa etsiä nykyisin turhaan niiden tahmaisten huumehörhöjen ja seksijuttujen joukosta. (Vastaaja 6)

Yksi vastaaja puolestaan arvioi, että tablettitietokoneelta luettu sanomalehti oli vähintäänkin yhtä käyttökelpoinen ”huolelliseen”, sängyssä tapahtuvaan lukemiseen kuin painettu sanomalehti:

Lehtien luvun tärkein välineeni on tabletti. Aamuisin kahvin jälkeen palaan sänkyyn ja luen tabletista KeskiSuomalaista aivan kuten ennen luin paperilehteä. Jouluna 2019 joulupukki toi meille tabletit. Vuodenvaihteessa 2020 teimme rajun ratkaisun, kun lopetimme paperilehden tilauksen 45 vuoden jälkeen. Hyvin me opimme uuden lukutavan. Asioiden helpottamiseksi puhelimet ja tabletit ovat Androidilla toimivia. KeskiSuomalaisen näköislehden luen aamulla yhtä huolellisesti kuin ennen paperilehden. (Vastaaja 1)

Kirjoituksista myös ilmeni, että viestinnän digitalisoituminen ei ollut vastaajien arvion mukaan joko kielteistä tai myönteistä vaan samanaikaisesti molempia:

Netti: paljon todella hyvää, vähän huonoa. Aiemmin kirjoitin paljon kirjeitä, kortteja, nyt kaikki menee sähköpostina, pikaviesteinä. Mitään ei jää talteen, koska deletoin melkein saman tien. Se on aika surullista. Mutta tämä on helppo tapa pitää yhteyttä ystäviin eri puolilla maailmaa. (Vastaaja 31)

Kriittisesti

Vastaajat arvioivat medioita ja niiden sisältöjä kriittisesti eri näkökulmista. Mediasisältöjen *painottuneisuutta* ja *valikoituneisuutta* (esim. Hobbs 2010) arvioitiin muun muassa siten, että tunnistettiin uutisaiheiden olevan painottuneita ongelmiin ja kielteisiin uutisiin. Kirjoittajat kaipasivat enemmän mediasisältöjä, joissa keskityttäisiin ongelmien sijaan ratkaisuihin eli niin sanottua ratkaisukeskeistä tai rakentavaa journalismia (ks. McIntyre ja Lough 2021).

Tänäänkään ei ole yhden yhtä näkemystä siitä, miten Mikkelin pitkäaikaista ongelmaa, puolueyhmiensä sisäistä ja keskinäistä toraisuutta voisi ratkaista ja miten päästään eroon joidenkin luottamushenkilöiden ja virkamiesten välisestä epäluottamuksesta. Entä kuralla oleva kaupungin talous, mitäpä sille tehtäisiin? (Vastaaaja 44)

Uutiset ovat yhtä kuin huonot uutiset, joita toistetaan päivän mittaan kymmeniä kertoja eri medialaitteista. Kolarit, koronartunnat, tapot, raiskaukset ja muut rikokset, mielenosoitukset ja mellakat [– –] Missä ovat esimerkit ihmisen hyvästä käytöksestä, hyvän tekemisestä, esimerkkinä ja HYVÄNÄ esikuvana olemisesta? (Vastaaaja 20)

Toisaalta vastaajat tunnistivat, että osa mediasisällöistä voi olla sellaisia, jossa kohde esitetään lähtökohtaisesti myönteisessä tai kielteisessä valossa. Vastaajat esimerkiksi tunnistivat, miten naistenlehtien henkilökuvien sisällöt voivat olla myönteisesti painottuneita, jos niitä vertaa henkilöstä joistakin muista tietolähteistä saatuihin tietoihin:

Kuulin paljon hänen yksityisasioitaan ja opin julkisuutta. Samaan aikaan, kun hän hehkutti naistenlehdessä suurenmoista perheonneaan, hänen vanhempansa vaihtoivat Laajasalon Kirkkosalmentien asuntoon lukot, jotta aviomies ei pääse sisälle [– –] Huvitun aina, kun luen avioeroa ylistäviä kirjoituksia. Mikähän mahtaa olla totuus? (Vastaaaja 22)

Vastaajat tunnistivat urheilun saaman mediahuomion suuruuden sekä uutisten viihteellistymisen, tabloidisaation (ks. Lukas ym. 2017) ja painottumisen määrällisiin kuvauksiin. Myös ohjelmatarjonnan, kuten TV-ohjelmien, kohdentuminen nuorille tuotiin kirjoituksissa esiin.

En ymmärrä, miksi urheilu saa medioissa niin valtavan painon. ”Ooppiumia kansalle”, kuten historianopettajani aikanaan lukiossa totesi. (Vastaaaja 36)

Edellisellä viikolla olin lopullisesti kyllästynyt YLEn uutispolitiikkaan. Ensimmäisenä joku juttu, joka on suoraan kuin juorulehdistä. Sitten ne uudet ”kuvauutiset”! Että on ÄRSYTTÄVÄÄ, kun luulee saavansa lukea HYVÄÄ juttua esim. jostain luontoaiheesta ja ainoa mitä löytyy on paljon suuria kuvia, harvakseltaan joku teksti (jonka tekemiseen ei paljon journalistiikkaa tarvita) ja paljon skrollausta! (Vastaaaja 9)

Oulussa todettu 22 uutta tartuntaa. Numeroita, vain numeroita ja lukuja, ei kohtaloita eikä ihmisiä lukujen takana. (Vastaaaja 20)

Mielestäni TV ohjelmat on suunnattu kaikki nuorille aikuisille tai alle 40v. (Vastaaaja 48)

Useat vastaajat arvioivat myös seuraamiensa medioiden välittämän tiedon *näkökulmaisuu*ta (esim. Hobbs 2010). Uutisista ja muista mediasisällöistä tunnistettiin sekä poliittisia että uskonnollisia näkökulmia ja tarkoitusperiä tai vastaavasti niiden puuttumista sieltä, missä niiden olisi vastaajan mielestä pitänyt näkyä:

Ylen uutisista vistottaa amerikan ihailu ja onnettomuus ja murhauutiset. Vähemmän soisi tuotavan esille kauhu-uutisia, joissa kaikenmoiset hörhöt saavat haluamaansa julkisuutta. Trump sai aivan kohtuuttoman paljon kanava-aikaa. (Vastaaja 27)

Keskiviikkona tulee myös Kirkko ja kaupunki. Olen alkanut vierastaa sitä, koska en ymmärrä lehden nykyistä linjaa. Minusta se on vasemmiston sosiaalipolitiikkaa, lähes kokonaan vailla perinteistä kirkollisuutta. (Vastaaja 22)

Asiat uutisoidaan mielestäni hirveän asenteellisesti ja sävy on kyllä voimakkaasti punavihreä! (Vastaaja 48)

Tiedon luotettavuuden arvioinnin osalta on huomionarvoista, että vastaajien kirjoittamissa mediapäiväkirjoissa ja -elämäkertoissa sosiaalisen median merkitys uutislähteenä ei juurikaan tullut esiin (ks. myös Media-alan tutkimussäätiö 2023), vaan sen rooli oli lähinnä sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä. Kuten Digital News Report -tutkimuksessakin (ks. Media-alan tutkimussäätiö 2023), vastaajien uutislähteenä korostuivat TV, painetut lehdet sekä radio, joiden välittämien uutisten paikkaansapitävyyteen vastaajat pääosin luottivat:

Eryteisesti olen aina arvostanut muitakin Venäjän kirjeenvaihtajia, jotka tuovat maiden sisältä käsin itse koetun oloista ja siinä mielessä luotettavaa tietoa asemamaastaan. Oma ymmärrystäni ne ovat ainakin lisänneet esimerkiksi siitä, miksi Putin on niin suosittu. (Vastaaja 30)

Luottamus medioihin ja niiden sisältöihin oli niinkin vahvaa, että useat vastaajat kirjoittivat joistakin seuraamistaan medioista *oppisisältöinä* ja *opettajina*. Vastaajien kirjoituksista piirtyi kuva medioiden avulla tapahtuvasta *elinikäisestä oppimisesta* muodollisten koulutusorganisaatioiden ulkopuolella (ks. Finsden ja Formosa 2011). Vaikka vastaajien kouluajat olivat kaukana menneisyydessä, osa kirjoitti ylläpitävänsä mediankäytössään tyypillisesti muodolliseen opiskeluun liittyviä käytäntöjä, joihin liittyy myös arviointia:

Luen päivän lehdistä kaikki jutut läpi – jopa mainokset – alleviivaten kiinnostavat ilmaiset, artikkelien rakenteen ja avainkohdat. Tulee tunne, kuin olisin lukemassa tenttiin. Ihan naurattaa!! (Vastaaja 6)

Autossa istuessani kuuntelen melkein aina ruotsinkielistä kanavaa, koska pidän kielestä ja haluan pitää taitoa yllä. (Vastaaja 8)

Kun lukee Helsingin Sanomia, tietää missä maa ja maailma makaa, ilman lehdestä ammentua tietoa jää pönttöpääksi! (Vastaaja 16)

Olen lähes 80-vuotias yksin asuva leski, jolle etenkin radio on jokapäiväinen seuralainen ja äänen tuoja kotiini. Varsinkin radio ykkösen koen hyväksi muistin virkistäjäksi sekä opettajaksi. Tieteisohjelmista en paljonkaan ymmärrä, mutta kirjoitan muistiin mielenkiintoisia sanoja tai asioita, joita sitten vain myöhemmin netistä etsiä. (Vastaaja 18)

Kun selaan lehtiä pois heitettäväksi, otan leikkeitä talteen tarkempaa lukua varten. Liimaan uutisia uutisvihkoon, kierrevihkoon, skräppivihkoksi nimitän. (Vastaaja 34)

Vuonna 2001 kerättyä samantyyppistä mediapäiväkirja-aineistoa analysoinut Juha Suoranta (2006) toteaa myös silloisista eri-ikäisistä vastaajista, että heidän mediankäyttöään luonnehti yleisesti sen ”opinnollisuus” erotuksena passiivisesta ja viihteellisestä mediankäytöstä: ”mediaa käytetään tietoperäisiin päämääriin, joko työhön tai muuhun elämään liittäen” (s. 214). Toisaalta vastaajien vahvaa luottamusta mediasisältöihin voi tulkita myös ei-kriittisenä suhtautumisena, sillä mediasisällöt välittävät parhaassakin tapauksessa vain osittaisen kuvan ympäröivästä maailmasta (esim. Herkman 2007). Muutama vastaaja viittasi kirjoituksessaan lyhyesti median yhteiskunnallisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin konteksteihin ja toimintalogiikoihin (ks. Aufderheide 1993; Buckingham 2013, 2019; Herkman 2005, 2007; Hobbs 2010):

YLE aloittaa yhteistyön Maaseudun Tulevaisuuden kanssa; mielenkiintoista, onko myös MTK panemassa jalkaansa YLEn ovenrakoon? Onhan siellä ollut entistä enemmän maaseutumyön-teistä sisältöäkin. (Vastaaja 36)

Tulen surulliseksi median tähden, joskus myös Iltasanomien ja Iltalehden. Kenen hyödyksi on asioiden röyhöttely, paisuttelu, väärinymmärtäminen, väärin kuvien muotoilu? No, lehtitalojen tietenkin, hankkivat sillä rahaa. (Vastaaja 36)

Keskipohjanmaa yhtiöt on kahminut monen pitäjän ja kaupungin pitäjälehdet; ollaan niin lehtimogulia että ... (Vastaaja 27)

Kirjoittajat arvioivat kriittisesti myös medioiden tai mediasisältöjen *laatua*. Vastaajat arvioivat laadukkaiksi monipuoliset, asialliset, rauhalliset ja ”sivistyneet” sisällöt. Useat vastaajat kuvailivat kielteisesti TV- ja radiotoimittajien käyttäytymistä, jota tulkitseen viihteellistymisenä: ”omituisen höpöttämisen”, ”ylipirteyden”, ”lässytyksen”, ”lärpäytyksen siitä, mitä kukakin söi aamiaiseksi”, ”räkätyksen”, ”suu auki keimailemisen”, ”pelleilyn typerillä ilmeillä” ja toisaalta ”hosumisen” ja ”kiirehtimisen”. Tässäkin kategoriassa näkyi medialukutaidon temporaalisuus eli nykyhetken mediasisältöjen arviointi *suhteessa* menneen ajan vastaaviin.

Kuuntelen aina hänen juttunsa, hänellä on yleensä todella mielenkiintoinen aihe, hän on ainoita, jotka radiossa ja televisiossa puhuu levollisesti ja selkeästi. Mistä se johtuu, että kaikki toimittajat papattavat kuin hengenhdässä, miten moinen kiire, puhe menee epäselväksi? (Vastaaja 16)

YleSuomi -kanavaa kuuntelen joskus, mutta en jaksa millään kuunnella nykyistä mallia eli kahden toimittajan jonninjoutavaa keskinäistä lässytystä. Vaihdan heti kanavaa. (Vastaaaja 20)

Olinkin sitten valmiina Suuren Journalistipalkinnon gaalaa varten. Sen pelkistetty versio yllätti iloisesti. Uutispuolelta pestatut juontajat eivät tyrkyttäneet itseään puolivillaisilla vitseillä ja naurunräkätyksellä. (Vastaaaja 35)

Rakastan YLE radio Ykköstä. Se ei ole liioittelua. Niin tärkeä se on minulle ja on pelko, eikä ainoastaan minulla vaan monilla ystävillänikin, että sitäkin hivutetaan urheilu-, räminä- ja lärpätyradioksi, ja sivistyneempi aines jää vähemmälle, kuten muilla kanavilla, yksi kanava toisensa jälkeen. (Vastaaaja 36)

Tunteikkaasti

Jo aineiston ensiluvun aikana oli havaittavissa, että kirjoituksissa korostuivat tunteet kirjoittajien kuvaillessa ja arvioidessa medioiden ja mediasisältöjen henkilökohtaista merkitystä itselleen (Rasi-Heikkinen 2022c). Tämä ei sinällään ole yllättävää, sillä kertomusten kirjoittamiseen tarjotut apukysymykset ohjasivat kuvaamaan tunteita. Tunteiden arviointiteorioiden mukaan tunteet kytkeytyvät yksilön tulkintoihin ympäristöstään, ja arvioinnit suhteuttavat nämä tulkinat yksilön mielenkiintoihin, intresseihin, tavoitteisiin ja hyvinvointiin (Parrott 2001). Osa vastaajista kuvasi digitaalisia medioita ja mediasisältöjä huomattavan myönteisten tunteiden avulla (ks. myös Hakkarainen ja Hyvönen 2010; Rasi 2021; Rasi-Heikkinen 2022a; Urban 2017; Wilson 2018), joten voidaan puhua *emotionaalisesta kiintymyksestä* mediasisältöihin ja medioiden mahdollistamaan toimintaan (Wilson 2018).

Vastaaajien kertomukset ilmensivät myös digitaalisten medioiden *valikoivaa* käyttöä, joka on aiemmissa tutkimuksissa osoitettu ikäihmisille tyypilliseksi tavaksi käyttää niin perinteisiä kuin digitaalisiaakin medioita ja teknologioita (Fernández-Ardèvol ym. 2017; Olsson ym. 2019). Vastaaajat kuvasivat valitsemiensa medioiden tuottavan heille myönteisiä tunteita ja hyvinvointia. Medialukutaitojen ja digitaalisten kuilujen tutkimuksessa (esim. van Deursen ja Helsper 2015) on viime vuosina korostettu, että digitaalisten kuilujen umpeen kuromisen näkökulmasta tulisi digitaalisten teknologioiden käytön ja käyttötaitojen lisäksi tutkia miten yksilöt pystyvät käyttämään niitä tavoilla, jota tuottavat *myönteisiä vaikutuksia* arkeen.

YouTube mediasta on tullut minulle todella rakas ja paljon käytetty väline nyt korona-aikana. Katselen ja kuuntelen klassisen musiikin striimattuja konsertteja, 3-4 konserttia viikossa. (Vastaaaja 3)

Mutta somessa on yksi juttu, mistä olen iloinen, ilmainen Whatsapp. Etenkin vuosi sitten perheeni FamilyChat pelasti minut ahdistukselta ja eristäytymiseltä aikuisten lasteni hassun hulluilla videoilla ja jutuilla – enhän voinut ketään tavata. (Vastaaaja 31)

Kertomuksista kuvastuivat median monipuoliset henkilökohtaiset merkitykset kirjoittajien arjessa: ne viihdyttivät, rikastivat arkea, välittivät tietoa, rentoutuivat, toimivat ajankuluna ja seurana, rytmittivät ja ”ryhdistivät” päivää, veivät ”nostalgiamatkalle” ja mahdollistivat yhteydenpidon. Tunteiden arviointiteorioiden mukaisesti (ks. Parrott 2001) vastaajat arvioivat ja kuvasivat kirjoituksissaan medioiden henkilökohtaista merkitystä sekä myönteisten että kielteisten tunteiden avulla. Kielteisistä tunteista kuvattiin muun muassa ”ärsynty mistä” radio-ohjelmien pitkistä juonnoista ja uutisten viihteellistymisestä sekä ”kyllästymistä” ja ”uupumista” koronauutisiin. Vastaajien medialukutaidon temporaalisuutta tulkitsen muun muassa seuraavasta aineistositaatista, jossa vastaaja vertaa korona-ajan uutisointia sota-ajan vastaavaan:

Aika ajoin tekee mieli tukkia kaikkinaisen tiedonvälitys nyt korona-aikana, jolloin se uhkakuvia valittaessaan jopa ahdistaa. Usein vertaan mielessäni nykyaikaa sinne varhaiseen menneisyyteen. Olen sitä mieltä, että sotavuosina oli suuri suoja siinä, että tieto kulki viiveellä eikä läheskään aina tavoittanut! Oli tieto siitä, että sota oli, mutta se pysyi etäällä! (Vastaaja 40)

Kaikkein voimakkainta emotionaalista kiintymystä vastaajat kuvasivat kuitenkin suhteessaan perinteisiin medioihin eli sanomalehtiin, televisioon, radioon, aikakauslehtiin, kirjallisuuteen ja elokuvaan. Voimavarakeskeisestä näkökulmasta voidaan tulkita, että tutkimukseen osallistuneet seniorit valitsivat perinteisiä medioita hyvästä syystä: niihin liittyy heidän kertomuksissaan paljon myönteisiä tunteita. Kuvattaessaan suhdettaan näihin medioihin he käyttivät tunteikasta sanastoa ”ilo”, ”rakkaus”, ”nautinto”, ”intoshimo”, ”juhla”, ”päivän kruunaus”, ”maailman hienoin keksintö”, ”elämän äänet”, ”paras kaveri” tai ”lämmän halaus läheisiltä”.

Vastaajien kuvailemaan emotionaaliseen kiintymykseen liittyi tyypillisesti se, että kyseinen media oli ollut kirjoittajan elämässä vuosikymmeniä, ja tästä syntyi pitkäkestoinen, myönteisten tunteiden värittävä mediasuhde. Elämäkulun näkökulmaa (Jyrämä 2008) soveltaen kertomuksista ilmeni, miten vastaajien mediasuhde on historiallisesti ja kulttuurisesti rakentunut. Vastaajien lapsuudessa, nuoruudessa ja aikuisuudessa ei ollut digitaalisia medioita, vaan ”rakkaussuhteen” oli pystynyt aloittamaan vain elokuvaan, sanomalehtiin tai radioon:

Kirjojen lisäksi rakkauteni elokuvaan on säilynyt kaikki vuosikymmenet. Tällä hetkellä minulla ei ole televisiota ja tuskin sellaista enää hankintaan. (Vastaaja 15)

Sanomalehti on ollut tärkeä koko elinikäni. Lapsuudessa Salon Seudun Sanomat, Uusi Suomi, Maaseudun tulevaisuus, Maakansa (muistanko väärin), nyt Etelä-Saimaa. Vaikka lehden hinta hirvittää, en suostu digilehteen siirtymään. Eläkkeelle jäännin suurin ilo oli kun sai aamulla jäädä rauhassa lukemaan lehteä. (Vastaaja 18)

On vaikea ajatella päivää ilman radiota varsinkin tänä ”etäisyyksien” aikana. Ahdistava olo helpottaa, huoli läheisten pärjäämisestä pienenee, kun kuulee elämän ääniä, ihmisten puhetta, kokee empatiaa, tulee osaksi suuren radioperheen tarinaa. (Vastaaja 33)

Johtopäätökset

Tarkastelin artikkelissa voimavaranäkökulmasta, kuinka seniorit kuvailevat ja arvioivat medioita ja mediasisältöjä. Tutkimusaineistonani oli 65–91-vuotiaiden seniorien kirjoitukset (N=54), jotka sisälsivät sekä kuvauksen yhdestä mediapäivästä että mediasta osana kirjoittajan elämänhistoriaa. Mediankäytön kuvailujen lisäksi kirjoitukset sisälsivät runsaasti medioiden ja mediasisältöjen *arviointia* – siitähän huolimatta, ettei kirjoittajia oltu erityisesti pyydetty arvioimaan medioita. Arvioivaa puhetta analysoin medialukutaidon kriittistä arviointia koskevan ulottuvuuden (*analysis*) jäsenysten avulla (Aufderheide 1993; Buckingham 2013, 2019; Herkman 2005, 2007; Hobbs 2010). Tarkastelin, kuinka seniorit kuvailivat ja arvioivat kirjoituksissaan medioiden ja mediasisältöjen painottuneisuutta, valikoituneisuutta, näkökulmaisuuksia, laatua, luotettavuutta ja henkilökohtaista merkitystä (emt.). Tutkimukseni päätulos on, että tutkimukseen osallistuneet seniorit kuvailevat ja arvioivat medioita ja niiden sisältöjä *temporaalisesti, kriittisesti ja tunteikkaasti*. Tutkimuksen merkittävin uusi tulos on näkemys senioreiden medialukutaitoon sisältyvän medioiden ja niiden sisältöjen arvioinnin *temporaalisuudesta*. Kuvaan tällä sitä, että tutkimukseen osallistuneet seniorit arvioivat nykymedioita osin ajallisesta näkökulmasta vertaamalla niitä menneisyyden medioihin ja mediasisältöihin. Temporaalisuuden käsite tekee ymmärrettäväksi sen, miksi esimerkiksi joidenkin nykyisten radio- ja TV-toimittajien puheviestintä näyttäytyy osalle senioreita ”lärpätyksenä”.

Tutkimus tuotti uutta, tutkijoiden peräänkuuluttamaa (Hakkarainen ym. 2009; Kivimäki 2017; Rasi 2021; Rasi-Heikkinen 2022a; 2022b; Suoranta 2006) tietoa ikäihmisistä mediatutkimuksen ja mediakasvatuksen kentille. Se kohdistui mediakasvatuksessa erityisen vähän tutkimushuomiota saaneeseen senioreiden medialukutaidon ulottuvuuteen: medioiden ja mediasisältöjen kriittiseen analysointiin ja arviointiin (Aufderheide 1993; ks. myös Ptaszek 2019). Tuottamalla uutta tietoa senioreiden taidoista arvioida kriittisestikin medioita, tutkimus tasa-painotti aiempaa, senioreiden medialukutaitojen osaamisvajeisiin keskittyntä tutkimusta (ks. myös Cornér 2020; Oh 2023). Aineistonkeruussa käytetyt mediapäiväkirja ja mediaelämäkerta toivat esiin senioreille merkityksellisiä medioita ja niihin kohdistuvaa arviointia.

Tutkimuksen osallistujat eivät kuvailleet seuraavansa uutisia sosiaalisesta mediasta tai verkkomediaista, joissa dis- ja misinformaatio, kuten valeuutiset tyypillisesti leviävät (ks. myös Media-alan tutkimussäätiö 2023; Tilastokeskus 2021). Osallistujat pääosin luottivat seuraamiensa medioiden eli TV:n, sanomalehtien ja radion välittämien uutisten paikkansapitävyyteen (ks. myös Media-alan tutkimussäätiö 2023). Näin ollen tulosten pohjalta ei voida tehdä johtopäätöksiä siitä, ovatko ikäihmiset erityisen alttiita dis- ja misinformaatiolle kuten aiemmat tutkimukset esittävät (Brashier ja Schacter 2020; Jo ym. 2022). Senioreiden taidoista arvioida uutisten ja muun mediasisällön luotettavuutta ja oikeellisuutta tarvitaan lisää yksityiskohtaisempia tutkimuksia. Esimerkiksi nuorten kriittisen nettilukemisen tutkimusasetelmia (esim. Hämäläinen 2023) olisi mahdollista mukauttaa ikäihmisille soveltuviksi.

Tällä tutkimuksella on rajoituksensa. Ensinnäkin tutkimukseen osallistui valikoitunut joukko senioreita: vastaajat olivat pääosin naisia, joista suuri osa oli työelämässä olleensa työkennellyt opetus-, media- ja kulttuurialoilla. Tämä on varsin todennäköisesti vaikuttanut myönteisesti heidän kiinnostukseensa osallistua kirjoittamalla toteutettavaan, medioita koskevaan tutkimukseen sekä myös heidän medioita koskeviin arviointeihinsa. Tulevaisuudessa

medialukutaitoja tulee tutkia taustoiltaan ja toimintakyvyltään erilaisten seniorien keskuudessa.

Toiseksi tämä tutkimus ei kerro kattavasti siitä, miten Suomessa asuvat ikäihmiset osavat arvioida erilaisia medioita. Tutkimus ei myöskään valaise juurikaan sitä, miten seniorit arvioivat medioiden yhteiskunnallisia, sosiaalisia, taloudellisia ja historiallisia konteksteja sekä medioiden toimintalogiikkoja (ks. Aufderheide 1993; Buckingham 2013; 2019; Herkman 2005; 2007; Hobbs 2010). Jatkossa tarvitaan tapaustutkimusten lisäksi kattavampaa tutkimusta, jossa hyödynnettäisiin sekä medialukutaidon itsearviointeja että sitä mittaavia testejä (ks. Ofcom 2023; Ptaszek 2019; Schofield ym. 2023). Myös senioreiden medialukutaitojen temporaalisuudesta tarvittaisiin lisää tutkimusta. Tämä tutkimus tuotti uutta tietoa siitä, miten osallistujat arvioivat nykymedioita suhteessa menneisyyden medioihin. Temporaalisuus sisältää kuitenkin myös tulevaisuuden ulottuvuuden.

Erittäin tärkeää olisi situationaalisen medialukutaitokäsityksen (ks. Mertala 2017) suuntaisesti tutkia edelleen juuri niitä medialukutaitoja, jotka ovat senioreille merkityksellisiä. Tilastojen mukaan esimerkiksi uutisten seuraaminen, terveyttä ja sairauksia koskevan tiedon etsiminen sekä medioiden hyödyntäminen sosiaaliseen kanssakäymiseen ja viihtymiseen ovat yli 65-vuotiaille tyypillistä media-arkea (Suomen virallinen tilasto). Niihin liittyviä kriittisen arvioinnin taitoja on perusteltua edelleen tutkia ja edistää.

Lopuksi on todettava, että aineistoon jäi jäljiltäni paljon analysoitavaa. Aineisto mahdollistaa myös senioreiden mediankäytön, mediakulttuurien ja mediarepertuaarien lähemmän tarkastelun. Kerätty aineisto on avoimesti saatavilla Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa ja Tietoarkistossa.

Rahoitus

Tutkimus on toteutettu osana kahta hanketta: 1) Vapaan sivistystyön ja aikuisopetukseen suuntautuvien opettajien koulutuksen kehittäminen – kohteena ikäihmisten mediakasvatus (IkäihMe, 2018-2021) [Opetus- ja kulttuuriministeriö] sekä 2) Yli 65-vuotiaiden media- ja robottilukutaidot (MediaRoboLit 65+, 2023-2027) [Suomen Akatemia, päätösnumero 355063].

Kiitokset

Kiitän lämpimästi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraa (SKS) mahdollisuudesta toteuttaa aineistonkeruu osana ”Elämäni mediat ja yksi päivä mediaa” -kirjoitustapahtumaa. Kiitokset myös aineistonkeruun kanssani toteuttaneelle, IkäihMe-hankkeessa työskennelleelle Timo Cornérille sekä kaikille SKS:n kirjoitustapahtumaan osallistuneille senioreille.

Kirjallisuus

- Anderson, Laurel, Jelena Spanjol, Josephine Go Jefferies, Amy L. Ostrom, Courtney Nations Baker, Sterling A. Bone, Hilary Downey, Martin Mende ja Justine M. Rapp. 2016. "Responsibility and well-being: Resource integration under responsabilization in expert services." *Journal of Public Policy & Marketing* 35 (2): 262–279. <https://doi.org/10.1509/jppm.15.140>
- Aufderheide, Patricia, toim. 1993. *Media Literacy: A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy*. Aspen Institute. Luettu 13.12.2023. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED365294.pdf>
- Barken, Rachel. 2021. "The temporal aspects of mobility intentions: Older people's reflections on present and future support arrangements." *Ageing & Society* 41: 561–581.
- Bartlett, Ruth ja Christine Milligan. 2021. *Diary Method. Research Methods*. London: Bloomsbury Academic.
- Brashier, Nadia M. ja Daniel L. Schacter. 2020. "Aging in an era of fake news." *Current Directions in Psychological Science* 29 (3): 316–323. <https://doi.org/10.1177/0963721420915872>
- Buckingham, David. 2013. *Media Education: Literacy, Learning, and Contemporary Culture*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Buckingham, David. 2019. *The Media Education Manifesto*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Carenzio, Alessandra, Simona Ferrari ja Päivi Rasi. 2021. "Older people's media repertoires, digital competences and media literacies: A case study from Italy." *Education Sciences* 11 (10): 584. <https://www.mdpi.com/2227-7102/11/10/584>
- Carenzio, Alessandra, Simona Ferrari ja Päivi Rasi-Heikkinen. 2022. "Investigating older people's media repertoires: The intergenerational interview as a research and pedagogical tool." *Scholé. Rivista di Educazione e Studi Culturali* 2/2022: 171–186.
- Cornér, Timo Krister. 2020. "Viisauden piirteiden ilmentymät ikääntyneiden tietotyöläisten mediasuhteissa." *Gerontologia* 34 (3): 237–259. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.87315>
- Dannefer, Dale ja R.A. Settersten Jr. 2010. "The study of the life course: Implications for social gerontology." Teoksessa *The Sage Handbook of Social Gerontology*, toimittaneet Dale Dannefer ja Chris Phillipson, 4–19. London: Sage Publications Ltd.
- van Deursen, Alexander J. A. M. ja Ellen J. Helsper. 2015. "The third-level digital divide: Who benefits most from being online?" *Communication and Information Technologies Annual: Digital Distinctions and Inequalities Studies in Media and Communications* 10: 29–53.
- Dittmann-Kohli, Freya ja Daniela Jopp. 2007. "Self and life management: Wholesome knowledge for the third age." Teoksessa *Ageing in Society. European Perspectives on Gerontology* (3. painos), toimittaneet John Bond, Sheila Peace, Freya Dittmann-Kohli ja Gerben J. Westerhof, 268–295. London: Sage Publications.
- Dittmann-Kohli, Freya ja Gerben J. Westerhof. 2000. "The personal meaning system in a life-span perspective." Teoksessa *Exploring Existential Meaning: Optimizing Human Development across the Life Span*, toimittaneet Gary T. Reker ja Kerry Chamberlain, 107–122. London: Sage Publications Inc.
- Döveling, Katrin, Christian von Scheve ja Elly A. Koninij, toim. 2011. *The Routledge Handbook of Emotions and Mass Media*. London: Routledge.
- Eläkeliitto. 2021. Selvitys ikääntyneiden mediakriittisistä taidoista. Luettu 13.12.2023. <https://www.elakeliitto.fi/tietoa/mediataidot/kyselyt-ja-selvitykset/selvitys-ikaantyneiden-mediakriittisista-taidoista>
- Eronen, Johanna, Leena Paakkari, Erja Portegijs, Milla Saajanaho ja Taina Rantanen. 2019. "Assessment of health literacy among older Finns." *Ageing Clinical and Experimental Research* 31 (4): 549–556. <https://doi.org/10.1007/s40520-018-1104-9>
- Fernández-Ardèvol, Mireia, Kim Sawchuk ja Line Grenier. 2017. "Maintaining connections. Octo- and nonagenarians on digital 'use and non-use'." *Nordicom Review* 38 (1): 39–51. <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0396>
- Findsen, Brian ja Marvin Formosa. 2011. *Lifelong Learning in Later Life. A Handbook on Older Adult Learning*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Gergen, Mary ja Kenneth J. Gergen. 2003. "Positive aging." Teoksessa *Ways of Aging*, toimittaneet Jaber F. Gubrium ja James A. Holstein, 203–224. Malden, MA: Blackwell Publishers Ltd.
- Givskov, Cecilie ja Mark Deuze. 2018. "Researching new media and social diversity in later life." *New Media & Society* 20 (1): 399–412. <https://doi.org/10.1177/1461444816663949>
- Guess, Andrew, Jonathan Nagler ja Joshua Tucker. 2019. "Less than you think: Prevalence and predictors of fake news dissemination on Facebook." *Science Advances* 5 (1). <https://doi.org/10.1126/sciadv.aau4586>
- Haddon, Leslie. 2000. "Social exclusion and information and communication technologies: Lesson from studies of single parents and the young elderly." *New Media & Society* 2 (4): 387–406. <https://doi.org/10.1177/146144480002004001>

- Haddon, Leslie. 2018. "Generational analysis of people's experience of ICT's." Teoksessa *Digital Technologies and Generational Identity. ICT Usage across the Life Course*, toimittaneet Sakari Taipale, Terhi-Anna Wiilka ja Chris Gilleard, 37–51. London: Routledge Taylor & Francis Group.
- Hakkarainen, Päivi. 2009. "Mediaelämäkerta kertoo mediasuhteista ja sosiaalisista suhteista." Teoksessa *Minun mediani. Opiskelijoiden kertomuksia mediasuhteista*, toimittaneet Päivi Hakkarainen ja Virpi Vaattovaara, 13–26. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 21. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Hakkarainen, Päivi ja Pirkko Hyvönen. 2010. "Tietokoneeton elämä yli 60-vuotiaan valintana – Tunteita ja perusteluita." *Media & viestintä* 33 (4): 79–96.
- Hakkarainen, Päivi ja Virpi Vaattovaara, toim. 2009. *Minun mediani. Opiskelijoiden kertomuksia mediasuhteista*. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 21. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Hakkarainen, Päivi, Pirkko Hyvönen, Tero Luksua ja Outi Leinonen. 2009. "Ikääntyneet mukaan mediakasvatukseen." *Aikuiskasvatus* 1/2009: 44–51.
- Hasebrink, Uwe ja Hanna Domeyer. 2012. "Media repertoires as patterns of behavior and as meaningful practices: A multimethod approach to media use in converging media environments." *Participations. Journal of Audience and Reception Studies* 9 (2): 757–779.
- Herkman, Juha. 2005. *Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto*. Tampere: Vastapaino.
- Herkman, Juha. 2007. *Kriittinen mediakasvatus*. Tampere: Vastapaino.
- Hobbs, Renee. 2010. *Digital and Media Literacy: A Plan of Action*. Washington, DC: The Aspen Institute. Luettu 13.12.2023. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED523244.pdf>
- Hunsaker, Amanda ja Eszter Hargittai. 2018. "A review of Internet use among older adults." *New Media & Society* 20 (10): 3937–3954. <https://doi.org/10.1177/14614444818787348>
- Hämäläinen, Elina. 2023. *Examining and Enhancing Adolescents' Critical Online Reading Skills*. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto: JYU dissertations, 663. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9654-3>
- Jo, Hyerim, Fan Yang ja Qing Yan. 2022. "Spreaders vs victims: The nuanced relationship between age and misinformation via FoMO and digital literacy in different cultures." *New Media & Society*. <https://doi.org/10.1177/146144448221130476>
- Jyrkämä, Jyrki. 2008. "Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi." *Gerontologia* 22 (4): 190–203.
- Kivimäki, Sanna. 2017. "Ikää ihmettelemässä." *Lähikuva – audiovisuaalisen kulttuurin tieteellinen julkaisu* 30 (3): 62–77. <https://doi.org/10.23994/lk.66590>
- Koskinen, Simo. 2004. "Ikääntyneiden voimavarat." Teoksessa *Ikääntyminen voimavarana – Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5*, toimittanut Mikko Kautto, 24–90. Helsinki: Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33. Luettu 13.12.2023. <https://vnk.fi/julkaisu?pubid=9701>
- Kotilainen, Sirkku. 2001. *Mediakulttuurin haasteita opettajakoulutukselle*. Acta Universitatis Tamperensis 807. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto.
- Kupiainen, Reijo. 2009. "Lasten mediasuhteet mediakasvatuksen kysymyksenä." Teoksessa *Suhteissa mediaan*, toimittanut Sirkku Kotilainen, 167–183. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 99. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kytömäki, Juha, Juha Nirkko ja Annikka Suonen, toim. 2003. *Yksi päivä mediaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lamb, Frederick F., E. Michael Brady ja Carol Lohman. 2009. "Lifelong resiliency learning: A Strength-based synergy for gerontological social work." *Journal of Gerontological Social Work* 52 (7): 713–728. <https://doi.org/10.1080/01634370802716216>
- Lukas, Otto, Isabella Glogger ja Mark Boukes. 2017. "The softening of journalistic political communication: A comprehensive framework model of sensationalism, soft news, infotainment, and tabloidization." *Communication Theory* 27 (2): 136–155. <https://doi.org/10.1111/comt.12102>
- McIntyre, Karen Elizabeth ja Kyser Lough. 2021. "Toward a clearer conceptualization and operationalization of solutions journalism." *Journalism* 22 (6): 1558–1573. <https://doi.org/10.1177/1464884918820756>
- Media-alan tutkimussäätiö. 2023. *Uutismedia verkossa 2023 Reuters-instituutin Digital News Report. Suomen maaraportti*. COMET Journalism, median ja viestinnän tutkimuskeskus, Tampereen yliopisto. Luettu 13.12.2023. https://www.mediaalantutkimussaatio.fi/wp-content/uploads/Reuters_Uutismedia-verkossa-raportti_2023.pdf
- Mertala, Pekka. 2017. "Näkökulmia monilukutaitoon: opettajuus ja situationaaliset lukutaidot." *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*. Luettu 13.12.2023. <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2017/nakokulmia-monilukutaitoon-opettajuus-ja-situationaaliset-lukutaidot>

- Naab, Thorsten ja Christian Schwarzenegger. 2017. "Why ageing is more important than being old: Understanding the elderly in a mediatised world." *Nordicom Review* 38 (1): 93–107. <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0400>
- Nelson-Becker, Holly, Liz Lloyd, Alisoun Milne, Emma Perry, Mo G. Ray, Sally Claire Richards, Mary Pat Sullivan, Denise Tanner ja Paul Willis. 2020. "Strengths-based social work with older people: A UK perspective." Teoksessa *Rooted in strengths: Celebrating the strengths perspective in social work*, toimittaneet Amy N. Mendenhall ja Michelle Mohr Carney, 327–346. Lawrence, KS: The University of Kansas Libraries.
- Newman, Nic, Richard Fletcher, Anne Schulz, Simge Andi ja Kleis Nielsen. 2020. *Reuters Institute Digital News Report 2020*. Reuters Institute for the Study of Journalism. Luettu 3.12.2023. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-06/DNR_2020_FINAL.pdf
- Nimrod, Galit. 2017. "Older audiences in the digital media environment." *Information, Communication & Society* 20 (2): 233–249. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2016.1164740>
- Nimrod, Galit. 2021. "Not good days for technophobes: Older internet users during the COVID-19 pandemic." *Educational Gerontology* 47 (4): 160–171. <https://doi.org/10.1080/03601277.2021.1894530>
- Ofcom. 2023. *Adults' Media Use and Attitudes Report 2023*. Luettu 13.12.2023. https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0028/255844/adults-media-use-and-attitudes-report-2023.pdf
- Oh, June. 2023. "The 'Angry (Digital) Silver' in South Korea: The rhetoric around older adults' digital media literacy." *The Gerontologist*. <https://doi.org/10.1093/geront/gnad092>
- Olsson, Tobias, Ulli Samuelsson ja Dino Viscovi. 2019. "Resources and repertoires: Elderly online practices." *European Journal of Communication* 34 (1): 38–56. <https://doi.org/10.1177/0267323118810852>
- O'Neill, Maggie, Brian Roberts ja Andrew C. Sparkes. 2015. *Advances in Biographical Methods. Creative Applications*. London: Routledge.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019. *Medialukutaito Suomessa: Kansalliset mediakasvatuslinjaukset*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:37.
- Parrott, W. Gerrard. 2001. "Emotions in social psychology: Volume overview." Teoksessa *Emotions in social psychology: Essential readings*, toimittanut W. Gerrard Parrott, 1–19. Ann Arbor, MI: Taylor & Francis.
- Pew Research Center. 2021. The Internet and the pandemic. Luettu 13.12.2023. <https://www.pewresearch.org/internet/2021/09/01/the-internet-and-the-pandemic/>
- Ptaszek, Grzegorz. 2019. "Media literacy outcomes, measurement." Teoksessa *The International Encyclopedia of Media Literacy, Vol 2*, toimittaneet Renee Hobbs ja Paul Mihailidis, 1067–1078. Hoboken, NJ: Wiley Blackwell.
- Rasi, Päivi. 2021. *On the Margins of Digitalization. The Social Construction of Older People and the Internet*. Akateeminen väitöskirja, Itä Suomen yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3787-2>
- Rasi, Päivi. 2022. "'Behind the Digi-God's back': Social representations of older people's digital competences and Internet use in regional Finnish newspapers." *Ageing & Society* 42 (2): 829–848. <https://doi.org/10.1017/S0144686X20001269>
- Rasi-Heikkinen, Päivi. 2022a. *Older people in a digitalized society: From marginality to agency*. Bingley, UK: Emerald Publishing.
- Rasi-Heikkinen, Päivi. 2022b. "Digitalisaation marginaaleissa: ikäihmisten ja internetin sosiaalinen rakentuminen." Lektio. *Media & viestintä* 45 (1): 99–104.
- Rasi-Heikkinen, Päivi. 2022c. "Tunteella, kriittisyydellä, elämäkokemuksella: seniorit mediaa arvioimassa." MEVI Median ja viestinnän tutkimuksen päivät 2022, Abstraktit. Luettu 28.5.2024. <https://sites.utu.fi/mevi2022/wp-content/uploads/sites/1092/2022/03/Mediakasvatus-kriittinen-lukutaito-ja-osallisuuden-kulttuuri-esitykset.pdf>
- Rasi-Heikkinen, Päivi ja Ella Airola. 2023. "Health services and eHealth from the perspective of older rural residents of Finnish Lapland." *Journal of Rural Studies* 97 (January 2023): 177–185. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2022.12.016>
- Rasi, Päivi ja Arja Kilpeläinen. 2015. "The digital competences and agency of older people living in rural villages in Finnish Lapland." *Seminar.net. International Journal of Media, Technology & Lifelong Learning* 11 (2): 149–160.
- Rasi, Päivi ja Sakari Taipale. 2021. "Tuki, ohjaus ja koulutus – ikääntyneet digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa." *Gerontologia* 34 (4): 328–332.
- Rasi, Päivi, Hanna Vuojärvi ja Susanna Rivinen. 2021. "Promoting media literacy among older people: A systematic review." *Adult Education Quarterly* 71 (1): 37–54. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0741713620923755>
- Saarenheimo, Marja, Minna Pietilä, Sonja Maununaho, Arto Tiihonen ja Pertti Pohjolainen. 2014. *Ikäpolvien taju. Elämäkalkku ja ikäpolvet muuttuvassa maailmassa*. Vanhustyön keskusliitto. Luettu 13.12.2023. https://vtkl.fi/wp-content/uploads/2019/06/ikapolvien_taju.pdf

- Saarenmaa, Kaisa. 2020. "Päivittäisestä mediakattauksesta löytyy jokaiselle jotain digikuilun molemmin puolin." *Tieto & Trendit* 14.2.2020. Luettu 13.12.2023. <https://bit.ly/2QNGKdf>
- Salokoski, Tarja ja Anu Mustonen. 2007. *Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin – katsaus tutkimuksiin sekä kansainvälisiin mediakasvatuksen ja -sääntelyn käytäntöihin*. Mediakasvatusseuran julkaisuja 2/2007. Luettu 13.12.2023. <https://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2018/06/ISBN978-952-99964-2-1.pdf>
- Schofield, Daniel, Reijo Kupiainen, Vegard Marinius Frantzen ja Anette Novak. 2023. "Show or tell? A systematic review of media and information literacy measurements." *The Journal of Media Literacy Education* 15 (2): 124–138. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2023-15-2-9>
- Suomen virallinen tilasto. Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 13.12.2023. <https://stat.fi/tilasto/sutivi>
- Suoranta, Juha. 2006. "Aikuisten mediatajuna jäljillä." *Aikuiskasvatus* 3/2006, 211–220.
- Taipale, Sakari, Terhi-Anna Wilska ja Chris Gilleard. 2018. "Introduction." Teoksessa *Digital Technologies and Generational Identity. ICT Usage across the Life Course*, toimittaneet Sakari Taipale, Terhi-Anna Wilska ja Chris Gilleard, 1–8. London: Routledge Taylor & Francis Group.
- Tilastokeskus. 2020. *Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö 2020*. Luettu 13.12.2023. <https://bit.ly/2OiiHGz>
- Tilastokeskus. 2021. *Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö 2021*. Luettu 13.12.2023. https://www.stat.fi/til/sutivi/2021/sutivi_2021_2021-11-30_fi.pdf
- Urban, Monika. 2017. "This really takes it out of you! The senses and emotions in digital health practices of the elderly." *Digital Health* 3: 1–16. <https://doi.org/10.1177/2055207617701778>
- Walters, Shirley ja Kathy Watters. 2017. "Reflecting on the Global Report on Adult Learning and Education in the 'Post-Truth Society'." *Adult Education Quarterly* 67 (3): 228–237. <https://doi.org/10.1177/0741713617700675>
- Wilson, Carolyn. 2018. "Is it love or loneliness? Exploring the impact of everyday digital technology use on the wellbeing of older adults." *Ageing and Society* 38 (7): 1307–1331. <https://doi.org/10.1017/S0144686X16001537>

English abstract

Temporally, critically, emotionally. Seniors describe and analyze media.

In recent years, the amount of research on seniors' media literacy has grown. However, the existing research is centered on seniors' problems and deficits, and does not adequately address their abilities to critically analyze media. This article addresses the research gap and studies from a strength-based perspective how seniors describe and analyze media. The research data consist of written accounts by 54 seniors (aged 65–91 years) who participated in a writing event organized in cooperation with the Finnish Literature Society. In the accounts, the participants described their use of media during one particular day and throughout their life. The results show that the participants described and analyzed media temporally, critically and emotionally. The most significant result of the study is the temporality of seniors' media literacy, meaning that they describe and analyze the present media in comparison to the media in their past life. The concept of temporality helps to understand why some seniors describe and analyze, for example, the voice communication of some current radio and TV hosts as trivial "babble".

Keywords: media literacy, senior, media diary, media biography, temporality

Kirjoittaja

Päivi Rasi-Heikkinen, KT, YTT, professori, dosentti

Päivi Rasi-Heikkinen on kasvatustieteen professori Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa ja mediakasvatuksen dosentti Helsingin yliopistossa. Hänen keskeisiä tutkimusaiheitaan ovat ikäihmisten medialukutaidot, digitaalinen osaaminen ja osallisuus. Hän johtaa parhaillaan Suomen Akatemian konsortiohanketta MediaRoboLit 65+, jossa tutkitaan yli 65-vuotiaiden media- ja robottilukutaitoja.

